

Neki socio-psihološki aspekti položaja žene na selu u svjetlu jednog anketnog istraživanja

Zlata Grebo

Pored svih promjena u socijalističkom razvitku,* a posebno poslije napora da se stvori jedinstvo između sela i grada u okviru komune, ipak razlika između ta dva oblika socijalne organizacije prostora ostaje vidna.¹ U seoskom gazdinstvu zasnovanom na privatnoj zemljišnoj svojini ekonomska zavisnost žene je velika, a patrijarhalni odnosi su uobičajeni i imaju dublji korijen nego u gradu. U takvim uslovima mogle bi se očekivati znatne razlike između potreba, pa prema tome i stavova žena u gradu i selu. U prilog tome govore i podaci o visokoj nepismenosti ženskog stanovništva,² još uvijek veliki utjecaj zastarjelih običaja, tradicije, religioznih zabluda, a također i minijaturnost seoskih naselja, te nemogućnost njihove urbanizacije.

Procesi napuštanja sela dovode do promjene u polnoj strukturi uslijed jačeg odliva iz poljoprivrede privredno aktivnog muškog stanovništva. Žena sve više postaje osnovni poljoprivredni proizvođač. Prema podacima statistike žene čine 42% aktivnog poljoprivrednog stanovništva,³ ali se može opravdano pretpostaviti da svaka žena na selu učestvuje u poljoprivrednoj proizvodnji, iako još i sada najčešće ostaje anonimni proizvođač u okviru privatnog posjeda. Zbog toga se može reći da žene na selu obavljaju tri društvene uloge — poljoprivrednog proizvođača, domaćice i majke. Činjenica da je najsposobnija ženska radna snaga i socijalno i teritorijalno pokretljivija utječe na proces starenja ženskog stanovništva na selu. Svi ovi faktori mogli bi da djeluju na produbljanje razlika u stavovima žena sela i grada.

* Ovaj je članak neznatno adaptirani tekst saopćenja kojeg je autorica podnijela na Petom međunarodnom seminaru o društveno-ekonomskim promjenama u selu i položaju žene i porodice.

¹ Anketno istraživanje o kojem je riječ u ovom članku uklapa se u jednu širu međunarodnu anketu »O ljudskoj sreći« koju je sproveo Institut za međunarodna društvena istraživanja iz Prinstona (Institut for International Social Research) u više zemalja (SAD, Kuba, Brazil, Izrael, Indija, Nigerija, Poljska, Savezna Republika Njemačka, Jugoslavija i druge) pod rukovodstvom profesora H. Cantrila. Istraživanje u Jugoslaviji je sprovedeno u organizaciji Instituta društvenih nauka u Beogradu, kao »Lične i opštenarodne želje i strahovanja« u maju 1962. Anketa je imala za cilj da uporednim istraživanjem želja i strahovanja utvrdi sličnost i raznolikost u različitim društvenim sistemima primjenjujući poseban istraživački postupak. Uzorkom je obuhvaćeno 1.524 ispitanika od kojih 756 žena između 21 i 71 godine starosti.

² Od ukupno nepismenih starijih od 10 godina 75% su žene. Na selu je taj procenat još veći, tako da od ukupno nepismenog ženskog stanovništva starijeg od 10 godina 87% živi na selu.

³ Statistički bilten 398, Savezni zavod za statistiku, april 1966. str. 72.

Međutim, na selu je prisutno i niz drugih činilaca koji utječu na socijalno ponašanje žena. Sve više žena zapošljava se na sezonskim poljoprivrednim radovima, u kooperativnim radovima individualnih poljoprivrednih proizvođača i zemljoradničkih zadruga, a jedan dio i na društvenim poljoprivrednim dobrima. U društvenom sektoru poljoprivrede je 35% ženske radne snage.⁴ Ovim se ubrzava proces mijenjanja privatnosvojinskih odnosa u individualnim gospodarstvima, a mijenja se i položaj žene u porodici. U fazi prelaza od prirodne na robnu proizvodnju na selo se ne može gledati kao na homogenu socijalno-ekonomsku cjelinu. Još su samo 58% domaćinstava na selu isključivo poljoprivredna. Oko četvrtina seoskog stanovništva zaposleno je van poljoprivrede. Tako selo postaje sve više mješovito naselje, pa se, s druge strane, takođe može očekivati da i potrebe, a time i želje seoske žene postaju slične željama žena u gradu.

Privredni razvoj zemlje i urbanizacija sela izazvali su proces raslojavanja stanovništva sela na poljoprivredno seljačko stanovništvo i nepoljoprivredno deagrarizovano stanovništvo. Dok poljoprivredno stanovništvo u našoj zemlji čini 49%,⁵ dotle na selu živi oko 71% stanovništva. Žene na selu se zbog toga dijela na dvije velike skupine: poljoprivrednice — seljanke i žene van poljoprivrede. U prvoj skupini razlikuju se žene poljoprivredni proizvođači i žene domaćice u domaćinstvima individualnih poljoprivrednih gazdinstava, a u drugoj skupini razlikuju se zaposlene žene i žene domaćice.

Navedeni procesi utječu na stvaranje uslova za prevazilaženje ekonomskih, kulturnih i socijalnih prepreka, koje su determinirale neravnopravan položaj žene na selu. Pored toga uočavaju se i tendencije koje sprečavaju da se položaj žene na selu bitno poboljša. U određenom smislu ruralna sredina oblikuje određene stavove žena prema sebi, svojoj porodici i zemlji.

Stavovi žena na selu o sebi i društvenoj zajednici⁶

Navedeno istraživanje je pokazalo koje su osnovne želje i strahovanja žena na selu na ličnom planu kao i na planu društvene zajednice. Osim toga primjenom skale samoocjenjivanja (Self anchoring scaling) određen je lični i nacionalni položaj u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti.

Lične želje — U svojim ličnim željama sa učestalošću od 20% i više javljaju se slijedeći modaliteti:

	%
Sreća i školovanje djece	44,2
Lično zdravlje	38,7
Imati kuću, stan, poboljšati stambene uslove	28,9
Moderno urediti kuću, nabaviti auto, motor	27,7
Srećan porodični život	26,5
Poboljšanje standarda	22,2
Zdravlje u porodici	20,7

Prvo mjesto zauzima želja za srećom i budućnošću djece. Težnja za vertikalnom pokretljivošću putem školovanja djece je izrazita na selu. Selo najviše napušta omladina koja se školuje i zapošljava u vanpoljoprivrednim

⁴ Vidi referat dra P. Markovića na spomenutom seminaru.

⁵ Statistički bilten 398, savezni zavod za statistiku, april 1966. str. 72.

⁶ Podaci koji se analiziraju objavljeni su u radu »Želje i strahovanja jugoslavenske žene«, izdanje Instituta društvenih nauka, 1965.

djelatnostima. Podaci govore da oko 40% ukupnog broja domaćinstava školuje svu djecu i ne namjerava da zadrži nasljednika na gazdinstvu.⁷ Izražavanje želje za posjedovanjem stana, kuće ili poboljšanjem stambenih uslova, kao treće po redu, govori da su aspiracije za boljim stambenim prilikama jako naglašene. Poznato je da je stambena izgradnja po svom obimu veća u selima nego u gradovima. Ako se ovome doda da su želje za modernim uređenjem kuće, često izražene kao želja za ljepšim namještajem (za 7% više izražene u selu nego u gradu), zatim želja za poboljšanjem standarda, može se zaključiti da se na selu razvijaju nove navike, nove potrebe. I rezultati istraživanja porodičnih budžeta seoskih gazdinstava pokazuju da je procenat rashoda na modernizaciju pokućstva i uređaja veoma visok u strukturi ukupnih rashoda. Pored pozitivnih nastojanja za urbanizacijom, ovdje postoji i negativna komponenta. Radi se o nedovoljnom ulaganju u proširenu reprodukciju u poljoprivredi i nedovoljnoj stimulanosti i zainteresovanosti za intenzivnu poljoprivrednu proizvodnju. Potrošnja sve više dobija prednost nad proizvodnjom, čak i kod individualnih proizvođača na selu.

Želja za ličnim zdravljem i zdravljem članova porodice leži u antropološkoj prirodi čovjeka bez obzira na tip naselja i javlja se po učestalosti među prvim željama žena. Srećan porodični život je također jedna od dominantnih želja.

S nešto manjom učestalošću javljaju se želje koje nose karakteristike ruralne sredine. U njima se odražavaju uslovi rada žena na selu. O tome govori izražena želja da se manje radi (7%). Još uvijek velika zavisnost poljoprivredne proizvodnje od klimatskih uslova rađa želju za rodnom godinom (8%). Tako na primjer, domaćica sa sela izjavljuje: »Želim da imam marve, svinja, da uberem dosta žita sa tri jutra zemlje«. Smanjenje poreza javlja se takođe kao želja sa oko 13%. Želja za preseljenjem u grad javlja se sa učestalošću od oko 6%, uz takođe izraženu ambiciju da se ostane zemljoradnik (7%). Analiza prema godinama starosti respondenata pokazala je da se želja za preseljenjem u grad javlja kod mladih ispitanika. Uvid u anketne upitnike pokazuje da je ponekad želja za preseljenjem u grad gdje muž radi, vezana uz strah da se ne poremete bračni odnosi. S druge strane stariji stanovnici čija je pokretljivost prirodno smanjena izražavaju želju da ostanu zemljoradnici. Osim toga u analizi ovih rezultata moramo imati u vidu da sa sela pretežno migrira muško stanovništvo, pa tradicija takođe koči teritorijalnu pokretljivost žena, a niski obrazovni nivo i nekvalifikovanost djeluju kao objektivni činioci koji ih vezuju za selo.

Interesantno je uočiti da se želja za razonodom javlja dva puta manje u selu nego u gradu (5% u selu i 10% u gradu). Želje vezane za posao — stalan posao, dobro zaposlenje i uspjeh u poslu, kao želja za stručnim osposobljavanjem i daljim školovanjem manje su naglašene, te i one govore o uslovima pod kojima žive žene u selu.

Lična strahovanja	%
Bolest, smrt	39,3
Bolest, smrt u porodici	38,3
Rat	24,7
Nesrećan porodični život	15,7
Neuspjeh djece	14,6

⁷ Vidi citirani referat dra P. Markovića, str. 16.

Nizak standard	11,5
Nerodna godina	9,0
Nesrećna starost	5,3

Lična strahovanja najviše se grupišu oko modaliteta — bolest, smrt. Strahovanja koja se odnose na porodicu ispitanika, uglavnom se grupišu oko modaliteta — bolest i smrt u porodici, nesrećan porodični život i neuspjeh djece. Skoro s dva puta većom učestalošću respondenti sa sela izražavaju strahovanje od niskog standarda, nego oni iz grada (11,5% : 6%), što govori koliko o želji za boljim životom, toliko i o nesigurnosti društveno-ekonomskog položaja poljoprivrednog proizvođača. To potvrđuje i izražavanje straha od nerodne godine. Položaj žene na selu može se donekle sagledati i u njenom strahu od nesrećne starosti, koji govori i o nesigurnosti koja se može očekivati u starijim godinama.

Opštenarodne želje i strahovanja — Posebno je od interesa određivanje odnosa između ličnih i opštenarodnih želja i strahovanja kao pokazatelja u kojoj mjeri pojedinci usklađuju lične želje sa društvenim interesima, kao i u kojoj mjeri društvena kretanja odgovaraju ličnim očekivanjima.

Raspored opštenarodnih želja žena sa sela koje se javljaju sa najvećom učestalošću je slijedeći:

	%
Mir	31,7
Poboljšanje standarda	30,0
Razvoj saobraćaja	17,4
Razvoj industrije	16,8
Tito — dug život i zdravlje	16,3
Očuvanje i razvoj socijalizma	15,0
Razvoj poljoprivrede	10,9
Rješenje stambenog pitanja	8,7

Pored izrazito naglašene želje za mirom koju izražavaju uopšte sa velikom učestalošću svi respondenti, a što se moglo i očekivati ako se imaju u vidu opšte tendencije u međunarodnoj politici Jugoslavije, većina stanovnika želi poboljšanje standarda. Ta se želja javlja sa daleko većom učestalošću u odnosu na druge izražene želje, mada je frekvencija u seoskim naseljima znatno slabija nego u gradskim (44%). Međutim, upoređenjem opštenarodnih želja sa ličnim vidi se da je selo želju za poboljšanjem životnog standarda shvatilo prije svega kao ličnu želju. U gradskim naseljima na poboljšanje životnog standarda se gleda kroz rješenje stambenog pitanja, na selu pak, poboljšanje standarda se vidi u elektrifikaciji sela, smanjenju poreza i slično. Najveći procenat opštenarodnih želja koje se odnose na privredni razvoj zemlje grupisan je oko modaliteta — razvoj industrije. Posebno je zanimljivo da žene sa sela daju razvoju industrije veću prednost, nego razvoju poljoprivrede (16,8% : 10,9%). One vjerovatno vide u razvoju industrije veću mogućnost zapošljavanja i sigurniji prihod. To potvrđuje i ovako karakteristično izražena želja seljanke stare 31 godinu, udate, sa 4 razreda osnovne škole: »Želja mi je da se razvije industrija kako bi se veći broj seljaka zaposlio, jer od poljoprivrede nemamo dovoljno da bi mogli da živimo«. Druga pretpostavka bi bila da žene sa sela ne vide perspektivu opstanka svoje djece na selu i njihovu srećniju budućnost povezuju sa zapo-

šljavanjem u industriji. U okviru želja vezanih za privredni razvoj interesantne su razlike koje se uočavaju u željama žena sa sela i onih iz grada u pogledu ekonomske stabilnosti, nacionalnog prosperiteta i razvoja saobraćaja. Ove razlike ukazuju na različite potrebe i različit stepen njihove razvijenosti i raznovrsnosti u pojedinim tipovima naselja. Želja za razvojem saobraćaja (17,4%) naročito je karakteristična za ispitanike iz seoskih naselja, svakako opet sa stanovišta razvijenosti potreba, dok je frekvencija želja u gradskim naseljima oko ovog modaliteta dosta niska (6,7%). Selo je uvijek postavljalo problem puteva kao oblika veze s gradom, u prvom redu zbog težnje sitnih poljoprivrednih robnih proizvođača za razmjenom svojih proizvoda, a zatim i za svestranim povezivanjem sa institucionaliziranim životom grada kao centra.

Razlike se javljaju i kod želja koje se odnose na opšti razvoj socijalizma i manje ih iznose žene na selu. Sa velikom učestalošću izražena je želja za dug život i dobro zdravlje predsjednika Tita. Međutim, 15,0% ispitanika sa sela želi razvoj i očuvanje socijalizma, dok žene u gradskim naseljima to izražavaju u 23% slučajeva.

Upoređujući u nekim slučajevima želje žena sa sela sa željama žena u gradu uočava se da su razlike u opštenarodnim željama veće nego što je to bio slučaj sa željama koje se odnose na samu ličnost i ličnu situaciju. Ako se dosta grubo primijeni mjerni pokazatelj, koeficijent korelacije ranga uočava se da te razlike nisu velike i da ipak postoji naglašeni paralelizam između želja koje izražavaju žene u selu i u gradu.

Opštenarodna strahovanja	%
Rat	77,8
Elementarne nepogode	20,5
Povratak starog režima	6,2
Okupacija	5,3
Nesloga naroda Jugoslavije	4,2

Više od tri četvrtine ispitanika smatraju rat najvećom nacionalnom nesrećom (kod žena u gradu to strahovanje je još naglašenije — 81%). Jedna petina izražava strah od elementarnih nepogoda. Žene u gradu nešto naglašenije izražavaju strahovanje za život predsjednika Tita. Sa 6% žene sa sela iznose strahovanje za povratak starog režima. Možda su promjene u zemljišnoj svojini, a prije svega agrarna reforma i kolonizacija, uzrok ovog stava.

Položaj na ljestvici

Na ljestvici primijenjenoj u ovom istraživanju ispitanici sa sela su procijenili svoj položaj nešto niže nego ispitanici iz grada, kako u prošlosti, tako i u sadašnjosti, i budućnosti.⁸

Procjena ličnog položaja

	prošlost	sadašnjost	budućnost
Selo	4,1	4,7	6,4
Grad	4,4	5,3	7,0

⁸ U ovom istraživanju se pod sadašnjošću podrazumijeva vrijeme sprovođenja ankete, tj. 1962. god., pod prošlošću stanje prije pet godina, tj. 1957. godina, a pod budućnošću 1967. godina

Procjena položaja društvene zajednice

Selo	4,7	6,6	8,4
Grad	5,0	6,9	8,7

Lična procjena položaja odražava se i na procjenu položaja društvene zajednice. Ispitanice sa sela procjenjuju položaj društvene zajednice niže na ljestivici, nego ispitanice u gradskim naseljima. Ali, treba naglasiti da je interval u kome se kreće procjena položaja društvene zajednice prošlost — budućnost skoro isti bez obzira na tip naselja i iznosi 3,7, odnosno 3,8, pa se može pretpostaviti da tip naselja u tom pogledu nije značajnije utjecao. Mjerenje optimizma poređenjem položaja prošlost — sadašnjost i sadašnjost — budućnost i ocjena optimizma, stagnacije i pesimizma, pokazuje da su razlike na nivou ličnosti minimalne.⁹ U poređenju položaja prošlost — sadašnjost razlika iznosi 4% u korist grada (54% na selu, 58% u gradu). U pogledu stagnacije selo se donekle izdvaja (20% na selu, 15% u gradu), dok se u pogledu pesimizma procenat približava 25% i u selu i u gradu. Ali, pri upoređenju aktuelnog ličnog položaja s očekivanjima u budućnosti podaci donekle iznenađuju. Žene sa sela pokazuju veći optimizam (78% : 73%) i manji pesimizam u odnosu na žene u gradu. Naime, 9% ispitanika sa sela s pesimizmom gleda na budućnost, a u gradu njih 11%. Ovaj se podatak, smatramo, može tumačiti uopšte nižim potrebama žena na selu i očekivanja veće mogućnosti njihovog zadovoljenja, pri tome se prvenstveno imaju u vidu želje koje se odnose na materijalne potrebe, želje za poboljšanjem standarda, modernim uređenjem stana, koje su inače više izrazile žene na selu nego u gradu.

Optimizam u odnosu na društvenu zajednicu je naglašeniji i veći za 20% nego izraženi optimizam u odnosu na lični položaj. Žene u gradu pokazuju veći optimizam u pogledu sadašnjosti društvene zajednice (73% na selu, a 78% u gradu). Malobrojne su one žene koje smatraju da je zajednica stagnirala. Ipak je među njima veći procenat žena sa sela (7,5% na selu i 3,5% u gradu). U poređenju sadašnjosti prema budućnosti rezultati su slični. S pesimizmom gleda na budućnost 3,4% žena sa sela prema svega 0,8% žena u gradu. Tako se rezultati ocjene položaja u budućnosti u odnosu na ličnost i u odnosu na društvenu zajednicu nalaze u obrnutoj proporciji, žene sa sela pokazuju veći optimizam u odnosu na lični položaj, a žene u gradu u odnosu na položaj društvene zajednice.¹⁰

U uslovima društvenog samoupravljanja stanovnici grada koji rade sa sredstvima društvene svojine gledaju šire na probleme društvene zajednice. Nalazeći se na višem političkom nivou, oni vide svoje mjesto i interes u opštenarodnom napretku. Žena u privatnom seoskom gazdinstvu vidi u njegovom razvoju rješenje svojih potreba, te je kod nje izraženiji optimizam u pogledu ličnog položaja. Međutim, ove razlike nisu značajne i one se opažaju samo analizom relativnih brojeva.

Kroz iznošenje želja i strahovanja pokušali smo da uočimo ono čime je žena na selu, bez obzira na njenu aktivnost, okupirana, jer sama ruralna

⁹ Ukoliko je ocijenjeni položaj viši od položaja s kojim vršimo poređenje, ocjenjujemo ga kao optimizam. Ukoliko je procijenjeni položaj niži od položaja sa kojim vršimo poređenje smatramo ga kao pesimizam, a ukoliko između poređenih položaja nema razlike to ocjenjujemo kao stagnaciju.

¹⁰ Vidjeti grafikone 6 i 7 strana 258 i 259 navedenog rada.

sredina oblikuje određene stavove, te da na taj način sagledamo njen položaj koji se, pod utjecajem svih procesa koji se danas dešavaju na selu, mijenja.

Stavovi poljoprivrednica i domaćica na selu o sebi i društvenoj zajednici

U ovom dijelu ograničićemo se na razmatranje stavova žena poljoprivrednih proizvođača, kao aktivnih lica i domaćica na selu kao izdržanih lica, s obzirom da navedeni rad pruža te podatke, iako s velikom rezervom treba primiti samo klasifikaciju žena na selu na poljoprivrednice i domaćice. Naime, opravdana je pretpostavka da je svaka žena na individualnom poljoprivrednom gazdinstvu istovremeno i aktivan poljoprivrednik i domaćica. U analizi nedostaju podaci o stavovima žena zaposlenih u vanpoljoprivrednim djelatnostima koje stanuju na selu, što bi u svakom slučaju dalo potpuniju sliku.

Položaj žene kao aktivnog lica umnogome se razlikuje od položaja žene kao izdržanog lica. Zaposlena žena pored funkcije domaćice i majke ima i funkciju radnice. Posebno je značajno što zaposlenje čini ženu ekonomski ravnopravnom sa muškarcem. Svrstavanje nezaposlene žene u izdržavana lica ima i sociološko značenje. Ekonomsku zavisnost dopunjuje i izolovanost od procesa proizvodnje i drugih društvenih aktivnosti. Samo zaposlena žena dobija u okviru društvene naknade, pored materijalnih dobara, određeni stepen društvene moći i društvenog ugleda.

Žena kao poljoprivredni proizvođač najčešće je zaposlena na individualnom poljoprivrednom gazdinstvu¹¹ koje je vezano s njenim domaćinstvom i koje čini osnov ekonomske egzistencije njene porodice, te se njeni stavovi na ličnom i opštem planu razlikuju od stavova zaposlenih žena u vanpoljoprivrednim djelatnostima. Žene domaćice na selu imaju sužene mogućnosti uočavanja problema i potreba koje su van neposrednih potreba njenog domaćinstva.

Lične želje — Rezultati do kojih se došlo u ovom istraživanju su slijedeći:

	Poljoprivrednice %	Domaćice na selu %	Razlika u %
Sreća i školovanje djece	43	48	— 5
Lično zdravlje	30	41	—11
Moderno urediti kuću, namještaj, auto	28	28	—
Imati kuću, stan; poboljšati stambene prilike	25	33	— 8
Srećan porodični život	23	30	— 7
Smanjenje poreza	23	8	+15
Zdravlje u porodici	20	25	— 5
Poboljšanje standarda	15	25	—10
Više novca	14	7	+ 7
Ostali zemljoradnik	12	5	+ 7
Rodna godina	11	6	+ 5

Prema procentu kojim su izražene želje uočavaju se izvjesne razlike između poljoprivrednica i domaćica na selu. Tako je, na primjer, želja za srećnijim životom i budućnošću djece, koja se inače nalazi na prvom mjestu

¹¹ Oko 3 miliona od ukupno 5,5 miliona aktivnih lica na individualnim gazdinstvima su žene.

kao želja i poljoprivrednica i domaćica, za 5% više naglašena kod domaćica. Želja za ličnim zdravljem, zdravljem članova porodice, poboljšanjem standarda, želja da se ima kuća ili stan su takođe želje koje više izražavaju domaćice sa sela. Međutim, poljoprivrednice više žele smanjenje poreza (i tu je razlika najuočljivija i iznosi 15% u korist poljoprivrednica), više novca, ostati i dalje poljoprivredni proizvođač, rodnu godinu. Dakle, ukoliko postoje izvjesne razlike one se ogledaju u tome što je domaćica na selu više orijentirana ka domaćinstvu, a poljoprivrednica više ka poljoprivrednom gazdinstvu.

Lična strahovanja

	Poljoprivrednice %	Domaćice na selu %	Razlika u %
Bolest, smrt	36	42	— 6
Bolest, smrt u porodici	34	45	—11
Nesrećan porodični život	22	17	+ 5
Rat	22	30	— 8
Neuspjeh djece	14	15	— 1
Nerodna godina	11	8	+ 3
Nizak standard	7	13	— 6

U izražavanju ličnih strahovanja dobijamo iste rezultate kao i kod izraženih ličnih želja. Poljoprivrednice sa nešto većom učestalošću iznose strahovanja od nerodne godine, kao na primjer: »Strahota je kad zemlju poplavi voda i kad ne možemo da je obrađujemo«, ili »Strahujem kad nema kiše da dođu nerodne godine«.

Opštenarodne želje — Opštenarodne želje jugoslavenskih ljudi su pokazatelji odnosa pojedinca prema društvenoj zajednici, a takođe i njihovih shvaćanja bitnijih problema napretka zemlje. Razmatrajući želje poljoprivrednica i domaćica na selu u odnosu na društvenu zajednicu koje se javljaju s najvećom učestalošću dobijemo slijedeći pregled:

	Poljoprivrednice %	Domaćice na selu %	Razlika u %
Mir	31	32	— 1
Poboljšanje standarda	26	31	— 5
Očuvanje i razvoj socijalizma	17	13	+ 4
Razvoj industrije	17	15	+ 2
Razvoj saobraćaja	15	21	— 6
Tito — dug život i zdravlje	12	18	— 6
Ekonomska stabilnost	10	8	+ 2
Razvoj poljoprivrede	10	12	— 2
Zaposlenost	10	5	+ 5
Rješenje stambenog pitanja	7	11	— 4
Smanjenje poreza za zemljor.	9	9	—
Elektrifikacija sela	7	13	— 6
Više škole	8	4	+ 4
Stambena izgradnja	4	7	— 3

Poljoprivrednice s većom učestalošću iznose želju za razvojem socijalizma, razvojem industrije, ekonomskom stabilnošću, opštom zaposlenošću, dok domaćice više žele poboljšanje standarda, razvoj saobraćaja, elektrifikaciju sela i stambenu izgradnju. Kod njih je takođe više izražena želja za dug život druga Tita. Želja za mirom javlja se na prvom mjestu kod obje ove kategorije. Interesantno je uočiti da poljoprivrednice sa znatno većom učestalošću više žele razvoj industrije od razvoja poljoprivrede (17% : 10%). Ne izgleda da se radi o principijelnoj prednosti koju bi poljoprivrednice davale industriji u izgradnji socijalizma, već bi se prije moglo reći da one u razvoju industrije vide mogućnost poboljšanja svog materijalnog položaja. Želja za razvojem saobraćaja uopšte se javlja s velikom učestalošću, ali je za 6% više izjavljuju domaćice.

U želji za razvojem školstva vidimo potrebu školovanja djece. Nije rijetko da je to izraženo na slijedeći način: »Željela bih da mi se djeca školuju, a ne da budu zemljoradnici«, ili kako to kaže jedna nepismena poljoprivrednica: »Željela bih da mlada pokoljenja budu srećnija, da se svi školuju«.

Može se ipak uočiti da su razlike kod opštenarodnih želja nešto vidnije nego kod želja na ličnom planu, ali one ipak odražavaju specifične potrebe sela.

Opštenarodna strahovanja — ne daju nam neke nove rezultate.

	Poljoprivrednice %	Domaćice na selu %	Razlika u %
Rat	73	82	— 9
Elementarne nepogode	20	22	— 2
Okupacija	9	5	+ 4
Povratak na stari društveni sistem	7	6	+ 1
Nesloga naroda Jugoslavije	3	6	— 3

Najdominantnija su strahovanja, što se već i ranije moglo uočiti, i poljoprivrednica i domaćica na selu pred onim socijalnim i prirodnim silama koje čovjek doživljava kao nedaće na koje ne može da utječe. Sva druga strahovanja javljaju se s malom učestalošću. Može se reći da razlike, koje su inače neznatne, ne zaslužuju posebnu analizu, jer nisu proistekle iz bitno različitog socijalnog ponašanja posmatranih grupa.

Na kraju može se reći da ukoliko postoje razlike u stavovima žena poljoprivrednica, aktivnih lica, i domaćica na selu, izdržavanih lica one se više izražavaju u učestalosti pojedinih modaliteta, nego u njihovoj raznolikosti.

* * *

Analizirajući iznijete podatke i ocjenjujući položaj žene na selu prema tome što one misle o sebi i naciji, može se reći da su njihovi stavovi samo izraz određenih specifičnosti društvene situacije u kojoj one žive. Razlike u željama i strahovanjima žena na selu i žena u gradu su istaknute zbog toga što su potrebe i vrijednosti u različitim naseljima još uvijek različite po svom intenzitetu i raznovrsnosti. Ipak, razlike u željama nisu tako vidne kao što bi se moglo očekivati s obzirom na još uvijek veliku raznovrsnost u životnim uslovima i položaju žena u gradskoj i seoskoj sredini. Ipak nam se u svjetlu iznesenih podataka čini da zaostalost sela manje nego navedene promjene u njemu djeluje na stavove žena.

Summary

SOME SOCIO-PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF THE POSITION OF WOMAN IN COUNTRYSIDE IN THE LIGHT OF ONE INTERVIEW RESEARCH

This article is concerned with the extensive international interview on human happiness, which was carried out by the Institute for International Social Research in Princetown. The authoress, first of all, stresses the socio-economic changes in our countryside and the consequences it had on the position of woman, particularly in agriculture. Personal and general wishes of respondents could be distinguished. They are ranked according to the frequency they appear. Far the most of respondents (44.2%) expressed their personal wish »for happiness and education of their children«, then for »the personal good health« (38.7%), for the improvement of their housing conditions (28.9%), etc. On the other side most of them are afraid of illness and death, war, unhappy family life, failure of children, low standard of living, failure of crops and unhappy old age.

In the second part s. c. general national wishes and fears are considered. The most rural women wish peace (31.7%) and the improvement of standard (30.0%), while in general the most of them fear for war (77.8%) and elementary accidents (20.5%). The authoress points out the significant differences which exists in the attitudes between the rural and the urban women. E. g. urban women are more interest for the improvement of standard and less for the development of tansport facilities, etc. It is interesting that rural women favor the development of industry more than the development agriculture. Furthermore, in a separate scale the position of respondents according to their answers has been evaluated and this represents in a certain sense the measure for their optimism, pesimism or stagnation. Differences in attitudes between housewives and agriculturists are interesting too. Generally it can be stated that the housewives are more preoccupied by the care for family and household, while women working in the field express more wishes and fears related to the holding, production, crops. In a certain sense it can be concluded from the results of this interview that the participation in productive activities bring a change in attitudes and orientation.

Generally speaking, it is important to stress that differences in wishes between the urban and the rural women are less than it has been expected. This indicates the positive tendency of vanquishing the classical contrariety between the village and the town.

Резюме:

НЕКОТОРЫЕ ОБЩЕСТВЕННО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ВИДЫ ПОЛОЖЕНИЯ ЖЕНЩИНЫ ИЗ ДЕРЕВНИ В СВЕТЕ АНКЕТНОГО ИССЛЕДОВАНИЯ

В этой статье приводятся результаты одной анкеты о счастье человека которую провел Институт для международных общественных исследований из Принстона. Автор прежде всего указывает на общественно-экономические перемены в нашей деревне и их последствия влияющие на положение женщины в деревне, особенно в сельском хозяйстве. На основании полученных ответов в течение анкеты можно заключить что личные желания отличаются от общих. Порядок этих ответов следующий:

44,2% — анкетированных — выразило личное желание »за« счастье и обучение

44,2% — анкетированных — выразило личное желание за »счастье и обучение детей«, затем 38,7% — определились за »личное здоровье«, 28,9% — определились за »улучшение житейных условий«. Противоположно этому больше всего боятся болезни и смерти, войны, неудачной семейной жизни, неудачи в детской жизни, низкого стандарта, неурожайного года и несчастной старости.

Во второй части говорится об общенародных желантях и страхе. Женщины из деревни больше всего желают покой (31,7%) а улучшение стандарта 30,0%, а на общем плане больше всего боятся войны — 77,8% а ненастий 20,5%. Автор этой анкеты подчеркивает видные разницы существующие между женщинами

из деревни и из города. Так на пример женщины из города стремятся больше повышению стандарта а меньше развитию путевого сообщения и тп. Интересно то что женщины из деревни отдают предпочтение развитию промышленности перед развитием сельского хозяйства. На основании ответов показанных на отдельной таблице можно оценить их оптимизм, пессимизм или стагнацию. Интересны разницы в позициях хозяек и сельскохозяйственниц из деревни. В общем можно сказать что хозяйки больше интересуются семей и домашним хозяйством что видно из их ответов, а женщины работающие в поле выражают желания и страх в связи с хозяйством, производством, урожаем. В определенном смысле из результатов можно заключить как участие в производственной деятельности изменяет позиции и направленность.

В общем, необходимо подчеркнуть что разницы в стремлениях городских и деревенских женщин меньше ожидаемых и из этого видна тенденция — положительная тенденция преобладания классовых противуречий деревни и города.